

Վ.Պ. ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ, Լ.Ա. ՀԱԿՈԲՅԱՆ

ՕՐԱՅԻՆ ԳԾԵՐԻ ԱՌԱՋՆԱՅԻՆ ՊԱՐԱՄԵՏՐԵՐԻ ՈՐՈՇՄԱՆ ՄԵԹՈԴ՝ ՀԻՄՆՎԱԾ ԷԼԵԿՏՐԱՄԱԳՆԻՍԱԿԱՆ ԴԱՇՏԵՐԻ ՀԱՇՎԱՐԿԻ ՎՐԱ

Ներկայացվում է օդային գծերի առաջնային պարամետրերի որոշման մեթոդ, որը հիմնված է Մաքսվելի հավասարումների վերլուծական (անալիտիկ) լուծման արդյունքների վրա:

Առանցքային բառեր. օդային գիծ, էլեկտրամագնիսական դաշտ, ներքին դիմադրություն, արտաքին դիմադրություն:

Այսօր Հայաստանում քննարկվում են դեպի հարևան երկրներ էլեկտրաէներգիայի արտահանման հնարավորությունները: Այդ մասին են վկայում այսօր գործող և նախագծման փուլում գտնվող մի շարք մեծ և փոքր ՀԷԿ-երը: Բացի դրանից ՀՀ էներգետիկայի նախարարությունում քննարկվում են նոր ԱԷԿ-ի կառուցման մի շարք նախագծեր: Հաշվի առնելով մեր երկրի էներգետիկ պոտենցիալը, կարելի է եզրակացնել, որ մոտ ապագայում Հայաստանը տա-րածաշրջանում կարող է դառնալ էլեկտրաէներգիա արտահանող պետություն: Եվ բնական է, որ այսօր միջպետական էլեկտրաէներգետիկական կապերի խնդրի լուծումը շարունակում է մնալ Հայաստանի համապատասխան կառուցվածքների ուշադրության կենտրոնում [1]:

Այս պայմաններում կարևորելով օդային գծերը (ՕԳ) որպես միջպետական էլեկտրաէներգետիկական կապեր և որպես էլեկտրաէներգետիկական համա-կարգերը կապող օղակներ, առաջարկվում է գծերի առաջնային պարամետրերի որոշման նոր մեթոդ:

Ինչպես հայտնի է, ՕԳ-երի առաջնային պարամետրեր են համարվում դրանց միավոր երկարության ակտիվ և ռեակտիվ դիմադրություններն ու հաղորդականությունները:

Առաջարկվող մեթոդն ունի հետևյալ առավելությունները.

- 1) ապահովում է հաշվարկի բարձր ճշտություն,
- 2) հնարավորություն է տալիս հաշվարկել ՕԳ-ի հաղորդալարերի ինչպես սեփական, այնպես էլ փոխադարձ դիմադրությունները,
- 3) ապահովում է կիրառության լայն սահմաններ:

Խնդրի լուծման ընթացքում արվում են հետևյալ ենթադրությունները և թույլտվությունները.

- 1) ենթադրվում է, որ ՕԳ-ը բաղկացած է կլոր կտրվածքով, հարթ մակերևույթով համասեռ հաղորդալարերից, որոնք զուգահեռ են ինչպես միմյանց, այնպես էլ հողի մակերևույթին,

- 2) խնդիրը լուծվում է համասեռ և իզոտրոպ միջավայրերի համար, որտեղ ազատ լիցքերը բացակայում են:

Ընդունված թույլտվությունների դեպքում Մաքսվելի հավասարումների լուծման արդյունքների հիման վրա արտածվում են ալիքային հավասարումները:

«Բազմահաղորդալար գիծ-հող» համակարգում դրանց լուծումից ստացվում են գծի համար Հելմհոլցի հավասարումները [2]:

Տեսական էլեկտրատեխնիկայի դասընթացից հայտնի է, որ բազմահաղորդալար գծի հաղորդալարերի լարումը որոշվում է

$$\text{grad}U = -E - j\omega A \quad (1)$$

բանաձևով, որտեղ A -ն մագնիսական պոտենցիալն է:

Հողում լայնական հոսանքների և լայնական դաշտերի անտեսման արդյունքում մագնիսական պոտենցիալն ընդունվում է հավասար զրոյի [3]: Այդ դեպքում էլեկտրական դաշտի ուղղաձիգ բաղադրիչի մեծության արժեքը (1) արտա-հայտության մեջ տեղադրելուց և ինտեգրելուց հետո ստացվում է k -րդ հաղորդալարի լարումը.

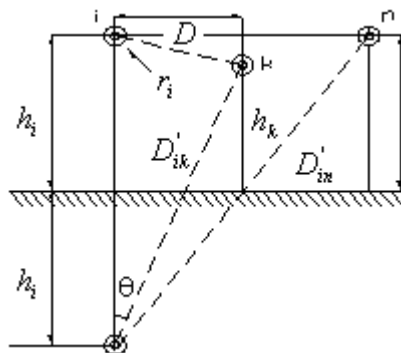
$$U_k = \frac{j}{2\pi\omega\epsilon_0} \sum_{i=1}^n N_{ik} \frac{dI_i}{dx} \quad (k = 1, 2, 3, \dots, n) : \quad (2)$$

Այս արտահայտության N մեծությունը ներկայացնենք մատրիցի տեսքով՝ հաշ-վի առնելով, որ տվյալ դեպքում բազմահաղորդալար գիծը բաղկացած է երեք հաղորդալարերից.

N	1	2	3
1	$\ln \frac{2h_1}{r_1}$	$\ln \frac{D_{12}}{D_{12}}$	$\ln \frac{D_{13}}{D_{13}}$
2	$\ln \frac{D_{21}}{D_{21}}$	$\ln \frac{2h_2}{r_2}$	$\ln \frac{D_{23}}{D_{23}}$
3	$\ln \frac{D_{31}}{D_{31}}$	$\ln \frac{D_{32}}{D_{32}}$	$\ln \frac{2h_3}{r_3}$

(3)

(3) արտահայտության բաղադրիչների որոշման համար կիրառվել է հայելային արտապատկերումների մեթոդը: Հաշվարկի ժամանակ օգտվում ենք ստորև ներկայացվող գծագրից (նկ. 1) [3].

Նկ.1. ՕԳ-ի առաջնային պարամետրերի որոշման վերաբերյալ

Հայելային արտապատկերումների մեթոդով ստանում ենք.

$$\begin{cases} h_1 = h_2 = h_3, \\ r_1 = r_2 = r_3, \\ D_{12} = D_{21} = D_{23} = D_{32} = D_{13} = D_{31}, \\ D'_{12} = D'_{21} = D'_{23} = D'_{32} = D'_{13} = D'_{31}, \end{cases} \quad (4)$$

որտեղ h_1 -ը, h_2 -ը, h_3 -ը և r_1 -ը, r_2 -ը, r_3 -ը համապատասխանաբար առաջին, երկրորդ և երրորդ ֆազերի հաղորդալարերի կախման բարձրություններն ու շառավիղներն են, D_{12} -ը և D_{21} -ը՝ առաջին և երկրորդ, D_{23} -ը և D_{32} ը՝ երկրորդ և երրորդ, D_{13} -ը և D_{31} -ը՝ առաջին և երրորդ ֆազերի հաղորդալարերի միջև հեռավորությունները, $D'_{12} = D'_{21}$ -ը՝ երկրորդ ֆազի հաղորդալարից մինչև առաջին ֆազի հաղորդալարի հայելային արտապատկերը եղած հեռավորությունը, $D'_{23} = D'_{32}$ - ը՝ երրորդ ֆազի հաղորդալարից մինչև երկրորդ ֆազի հաղորդալարի հայելային արտապատկերը եղած հեռավորությունը, $D'_{13} = D'_{31}$ - ը՝ երրորդ ֆազի հաղորդալարից մինչև առաջին ֆազի հաղորդալարի հայելային արտապատկերը եղած հեռավորությունը:

Մաքսվելի հավասարումների լուծման արդյունքների հիման վրա արտածվում են ՕԳ-ի համար Հելմհոլցի հավասարումները: Ներկայացնենք դրանք մատրիցային տեսքով.

$$\begin{bmatrix} U_1 \\ U_2 \\ U_3 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} \frac{j}{2\pi\omega\epsilon_0} N_{11} & \frac{j}{2\pi\omega\epsilon_0} N_{12} & \frac{j}{2\pi\omega\epsilon_0} N_{13} \\ \frac{j}{2\pi\omega\epsilon_0} N_{21} & \frac{j}{2\pi\omega\epsilon_0} N_{22} & \frac{j}{2\pi\omega\epsilon_0} N_{23} \\ \frac{j}{2\pi\omega\epsilon_0} N_{31} & \frac{j}{2\pi\omega\epsilon_0} N_{32} & \frac{j}{2\pi\omega\epsilon_0} N_{33} \end{bmatrix} \times \begin{bmatrix} \frac{d}{dx} I_1 \\ \frac{d}{dx} I_2 \\ \frac{d}{dx} I_3 \end{bmatrix}, \quad (5)$$

որտեղ U -ն և I -ն ՕԳ-ի հաղորդալարերի վրա լարումների և դրանցով հոսող հոսանքների սյունային մատրիցներն են, U_1 -ը, U_2 -ը, U_3 -ը և I_1 -ը, I_2 -ը, I_3 -ը՝ լարումների և հոսանքների սյունային մատրիցների տարրերը, ՕԳ-ի համապատասխանաբար առաջին, երկրորդ և երրորդ ֆազերի հաղորդալարերի վրայի լարումները և դրանցով հոսող հոսանքներն են, N -ը՝ քառակուսային սիմետրիկ մատրից, որի տարրերը որոշվում են (3) արտահայտությամբ և բնութագրում են հողի իդեալական հաղորդականության դեպքում հաղորդալարերի արտաքին սեփական և փոխադարձ ինդուկտիվ դիմադրությունները:

(5) արտահայտության ձևափոխման արդյունքում արտաձվում է ՕԳ-ի միավոր երկարության սեփական և փոխադարձ դիմադրությունների քառակուսային մատրիցը [3].

Z_0	1	2	3
1	$\frac{j\omega\epsilon_0}{2\pi} ([N_0] + [F_0] + [M_0])$	$\frac{j\omega\epsilon_0}{2\pi} ([N_0] + [F_0])$	$\frac{j\omega\epsilon_0}{2\pi} ([N_0] + [F_0])$
2	$\frac{j\omega\epsilon_0}{2\pi} ([N_0] + [F_0])$	$\frac{j\omega\epsilon_0}{2\pi} ([N_0] + [F_0] + [M_0])$	$\frac{j\omega\epsilon_0}{2\pi} ([N_0] + [F_0])$
3	$\frac{j\omega\epsilon_0}{2\pi} ([N_0] + [F_0])$	$\frac{j\omega\epsilon_0}{2\pi} ([N_0] + [F_0])$	$\frac{j\omega\epsilon_0}{2\pi} ([N_0] + [F_0] + [M_0])$

), (6)

որտեղ M -ն անկյունագծային մատրից է, որի տարրերը հաղորդալարերի միավոր երկարության ներքին դիմադրություններն են և որոշվում են հետևյալ արտահայտությամբ [2] .

$M_0 = Z_{0\text{դերք}}$	1	2	3
1	$\frac{\bar{k}}{2\pi\gamma r_1} \frac{I_0(\bar{k}r_1)}{I_1(\bar{k}r_1)}$	0	0
2	0	$\frac{\bar{k}}{2\pi\gamma r_2} \frac{I_0(\bar{k}r_2)}{I_1(\bar{k}r_2)}$	0
3	0	0	$\frac{\bar{k}}{2\pi\gamma r_3} \frac{I_0(\bar{k}r_3)}{I_1(\bar{k}r_3)}$

): (7)

F քառակուսային սիմետրիկ մատրիցի տարրերը հողի վերջավոր հաղորդականության հետևանքով առաջացող հաղորդալարերի միավոր երկարության լրացուցիչ արտաքին սեփական և փոխադարձ դիմադրություններն են.

F_0	1	2	3
1	$-\left(\ln \frac{\gamma' r}{2\sqrt{e}} + j\frac{\pi}{4}\right)$	$-\left(\ln \frac{\gamma' r}{2\sqrt{e}} + j\frac{\pi}{4}\right)$	$-\left(\ln \frac{\gamma' r}{2\sqrt{e}} + j\frac{\pi}{4}\right)$
2	$-\left(\ln \frac{\gamma' r}{2\sqrt{e}} + j\frac{\pi}{4}\right)$	$-\left(\ln \frac{\gamma' r}{2\sqrt{e}} + j\frac{\pi}{4}\right)$	$-\left(\ln \frac{\gamma' r}{2\sqrt{e}} + j\frac{\pi}{4}\right)$
3	$-\left(\ln \frac{\gamma' r}{2\sqrt{e}} + j\frac{\pi}{4}\right)$	$-\left(\ln \frac{\gamma' r}{2\sqrt{e}} + j\frac{\pi}{4}\right)$	$-\left(\ln \frac{\gamma' r}{2\sqrt{e}} + j\frac{\pi}{4}\right)$

): (8)

որտեղ $\ln \gamma' = 0,5772$ - Էյլերի հաստատունն է, r -ը՝ Կարսոնի պարամետրը [3] :

Հաշվի առնելով, որ N մատրիցի տարրերը որոշվում են (3), իսկ F մատրիցի տարրերը՝ (8) արտահայտությամբ, (6) արտահայտությունը կարելի է ձևափոխել՝ ընդունելով, որ $\gamma' \approx \sqrt{e}$.

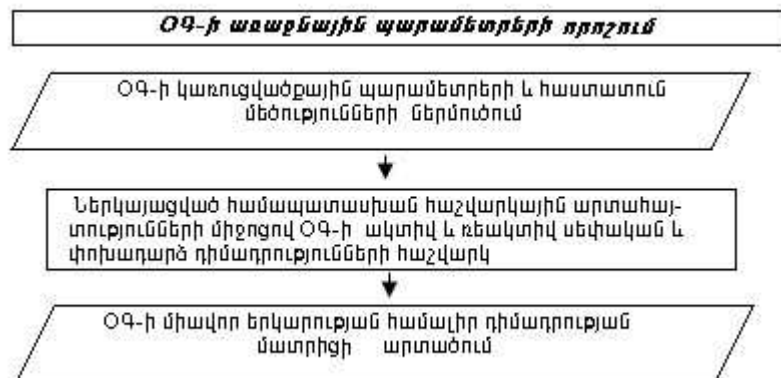
Z_0	1	2	3
1	$Z_{0\text{ցերք}} + Z_{0\text{արտ}}$	$Z_{0\text{արտ}}$	$Z_{0\text{արտ}}$
2	$Z_{0\text{արտ}}$	$Z_{0\text{ցերք}} + Z_{0\text{արտ}}$	$Z_{0\text{արտ}}$
3	$Z_{0\text{արտ}}$	$Z_{0\text{արտ}}$	$Z_{0\text{ցերք}} + Z_{0\text{արտ}}$

,
(9)

որտեղ ՕԳ-ի միավոր երկարության արտաքին դիմադրությունների մատրիցի տարրերը որոշվում են հետևյալ արտահայտությամբ.

$Z_{0\text{արտ}}$	1	2	3	
1	$j \frac{\varpi \mu_0}{2\pi} \ln \sqrt{\rho_h \cdot 10^7} + \frac{\varpi \mu_0}{8}$	$j \frac{\varpi \mu_0}{2\pi} \ln \left(\frac{\sqrt{\rho_h \cdot 10^7}}{10\pi D_{12}} \right) + \frac{\varpi \mu_0}{8}$	$j \frac{\varpi \mu_0}{2\pi} \ln \left(\frac{\sqrt{\rho_h \cdot 10^7}}{10\pi D_{13}} \right) + \frac{\varpi \mu_0}{8}$	:(10)
2	$j \frac{\varpi \mu_0}{2\pi} \ln \left(\frac{\sqrt{\rho_h \cdot 10^7}}{10\pi D_{21}} \right) + \frac{\varpi \mu_0}{8}$	$j \frac{\varpi \mu_0}{2\pi} \ln \sqrt{\rho_h \cdot 10^7} + \frac{\varpi \mu_0}{8}$	$j \frac{\varpi \mu_0}{2\pi} \ln \left(\frac{\sqrt{\rho_h \cdot 10^7}}{10\pi D_{23}} \right) + \frac{\varpi \mu_0}{8}$	
3	$j \frac{\varpi \mu_0}{2\pi} \ln \left(\frac{\sqrt{\rho_h \cdot 10^7}}{10\pi D_{31}} \right) + \frac{\varpi \mu_0}{8}$	$j \frac{\varpi \mu_0}{2\pi} \ln \left(\frac{\sqrt{\rho_h \cdot 10^7}}{10\pi D_{32}} \right) + \frac{\varpi \mu_0}{8}$	$j \frac{\varpi \mu_0}{2\pi} \ln \sqrt{\rho_h \cdot 10^7} + \frac{\varpi \mu_0}{8}$	

Ներկայացվող մեթոդիկայով իրականացվել է հայկական էներգահամակարգի «Կանթեղ1» և «Կանթեղ-2» ՕԳ-երի առաջնային պարամետրերի հաշվարկ, կազմվել է նաև հաշվողական ծրագիր՝ օգտագործելով հետևյալ բլոկ-սխեման (նկ. 2).

Նկ. 2. ՕԳ-երի առաջնային պարամետրերի հաշվարկի բլոկ-սխեմա

ՕԳ-երի էլակետային տվյալները և հաշվարկի արդյունքները ներկայացվում են աղյուսակում.

Աղյուսակ

Ելակետային տվյալներ							
Սն, կՎ	Մակնիշ	Գծի անվանումը	Ֆազերի դասավոր- վածություն	H, մ	D, մ	F, [մմ]²	r, մմ
110	ԱՊ 185/29	«Կանթեղ1», «Կանթեղ2»	⋈	14,5	5,5	181	9,4
Հաշվարկման արդյունքներ							
պարամետր մեթոդ, տեղեկագիրք՝				R_0 , Օհմ/կմ		X_0 , Օհմ/կմ	
Մեթոդ				0,163		0,392	
Տեղեկագիրք				0,162		0,413	

Եզրակացություններ

Էլեկտրամագնիսական դաշտերի հաշվարկման հիման վրա մշակված ՕԳ-երի առաջնային պարամետրերի որոշման մեթոդն ապահովում է.

1. Հաշվարկի բարձր ճշտություն. ակտիվ դիմադրության հաշվարկի սխալը չի գերազանցում 0,6%-ը, ռեակտիվ դիմադրության սխալը՝ 5,3%-ը:

2. ՕԳ-ի առաջնային պարամետրերի հաշվարկ՝ Կարսոնի փոքր պարամետրի դեպքում, երբ $r \leq 0,25$:

3. 110 կՎ լարման ՕԳ-ի սեփական և փոխադարձ ակտիվ և ռեակտիվ դիմադրությունների հաշվարկ:

4. C++ միջավայրում հաշվողական ծրագրի կազմման հնարավորություն, որն ապահովում է հաշվարկի բարձր ճշտություն և կիրառության լայն սահմաններ:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. **Առաքելյան Վ.Պ., Հակոբյան Լ.Ա.** Էլեկտրահաղորդման գծերի զարգացման հեռանկարները // ՀՃԱԼ.-2007.-շ.4, N 4.-էջ. 554-558:
2. **Бессонов Л.А.** Теоретические основы электротехники. - М.: Высшая школа, 1973.- 752 с.
3. **Костенко М.В., Перельман Л.С., Шкарин Ю.П.** Волновые процессы и электрические помехи в многопроводных линиях высокого напряжения. - М.: Энергия, 1973.- 271 с.

ՀՊՃՀ. Նյութը ներկայացվել է խմբագրություն 10.06.2008:

В.П. АРАКЕЛЯН, Л.А. АКОПЯН

**МЕТОД ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПЕРВИЧНЫХ ПАРАМЕТРОВ ВОЗДУШНЫХ ЛИНИЙ,
ОСНОВАННЫЙ НА РАСЧЕТЕ ЭЛЕКТРОМАГНИТНЫХ ПОЛЕЙ**

Предлагается метод определения первичных параметров воздушных линий, который основан на результатах аналитического решения уравнений Максвелла.

Ключевые слова: воздушная линия, электромагнитное поле, внутреннее сопротивление, наружное сопротивление.

V.P. ARAKELYAN, L.A. HAKOPYAN

**AIR LINE PRIMARY PARAMETER DEFINITION METHOD BASED ON
ELECTROMAGNETIC FIELD CALCULATION**

An air line primary parameter definition method based on the results of Maxwell equation solution is proposed.

Keywords. air line, electromagnetic field, internal resistance, external resistance.